

Iran's Consolidation of Sovereignty Over the Three Islands (Abu Musa, Big Tunb, Small Tunb)

Ahmad Jansiz^{1✉}, Ehsan Ejazi²

1. Associate Professor of Political Sciences, University of Guilan, Guilan, Iran

✉ E-mail: jansiz@guilan.ac.ir

2. Ph. D of International Relations, University of Guilan, Guilan, Iran

E-mail: ehsanejazi95@gmail.com

How to Cite: Jansiz, A; Ejazi, E. (2023). Iran's Consolidation of Sovereignty Over the Three Islands (Abu Musa, Big Tunb, Small Tunb). *Geography and Development*, 21 (70), 249-267.

DOI: <http://dx.doi.org/10.22111/GDIJ.2023.7434>

Received:

14 June 2022

Received in revised form:

15 December 2022

Accepted:

28 December 2022

Published online:

20 January 2023

ABSTRACT

The main aim of the research is to suggest solutions for consolidating the Islamic Republic of Iran's sovereignty over the three islands of Abu Musa, Big Tunb and Small Tunb. In order to find a solution, the main question of the article is: Can Iran's sovereignty over the islands be secured by de-securitizing the three islands on the one hand and implementing development-oriented policies on the islands on the other? To answer this question, first in the theoretical framework section, Barry Buzan's security theory and endogenous development theory are discussed. It then emphasizes the historical importance of the sovereignty of nations in modern times and then explains the importance of these islands for Iran by referring to Iran's historical sovereignty over these islands. The hypothesis of the article would be Iran's sovereignty over these islands might be consolidated by pursuing the policy of desecuritization in the three islands on the one hand and implementing a development-oriented policy on the other. The authors suggest Islamic Republic of Iran has to promote tourism, establish factories, universities and hospitals and attract foreign direct investment in order to ensure the Iran's rule on these islands.

Keywords:

Abu Musa Island,
Security,
Development,
Iran, UAE

© the Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

Extended Abstract

1. Introduction

The main aim of the research is to suggest solutions for consolidating the Islamic Republic of Iran's sovereignty over the three islands of Abu Musa, Big Tunb, and Small Tunb. In order to find a solution, the main question of the article is: Can Iran's sovereignty over the islands be secured by de-securitizing the three islands on the one hand and implementing development-oriented policies on the islands on the other? Iran was one of the countries in the Middle East, where the principle of sovereignty became one of its foreign policy

challenges, most notably the preservation of Iranian sovereignty over the three islands of Abu Musa, Great Tunb and Small Tunb. Of course, Iranian politicians, both during the Pahlavi regime and during the Islamic Republic of Iran, have -albeit sometimes ineffective- emphasized that these three islands belong to Iran forever. Since these three islands are near the strategic Strait of Hormuz, their importance is linked to the strait. The Strait of Hormuz has great strategic importance for three reasons, including Geo-strategic, military and economic factors.

2. Methods and Material

To answer this question, first in the theoretical framework section, Barry Buzan's security theory and endogenous development theory are discussed by using a descriptive-analytical research method.

3. Results and Discussion

The hypothesis of the article would be Iran's sovereignty over these islands might be consolidated by pursuing the policy of desecuritization in the three islands on the one hand and implementing a development-oriented policy on the other. The authors suggest Islamic Republic of Iran has to promote tourism, establish factories, universities and hospitals and attract foreign direct investment in order to ensure the Iran's rule on these islands. It is appropriate for the Islamic Republic of Iran to implement development policies in these islands to ensure security in three islands and to consolidate its sovereignty. In this regard, the development of these islands can in turn help to increase their security. Consequently, special attention should be paid to the interrelation of

security and development in these areas in order to consolidate the sovereignty of Iran on these islands.

4. Conclusion

In the modern world, the historical importance of the sovereignty of nations has been emphasized. Given this principle, the importance of Abu Musa, Big Tunb, Small Tunb islands for Iran is justified by referring to Iran's historical sovereignty over these islands. The practical solutions mentioned in this research are based on Buzan's security theories and economic development theories. These theories first emphasize the desecuritization of the three islands, but this does not mean ignoring defensive requirements in the islands, but instead trying to bring the issue of the three islands into the political arena. It is also suggested that economic development would further consolidate Iran's political presence in these islands by establishing universities, commercial and industrial companies.

Keywords: Abu Musa Island, Security, Development, Iran, UAE.

5. References

- Aghahosseini, Alireza; Mahdiyan, Hossain & Bayat, Hamedreza (2015) 'Structural Analysis of UAE Claims on the Three Iranian Islands', *Jeopolitics Quarterly*, Volume: 11, No: 2, 60-87, (in Persian)
http://journal.iag.ir/article_55829.html?lang
- Al Roken, Mohamed Abdullah (2001). Dimensions of the UAE- Iran Dispute over Three Island. In Al Abed, Ibrahim; Hellyer, Peter (Ed.). *United Arab Emirates: a new perspective*. London: Trident Press.
- Amiri Pari, Fatemeh (2013). The Analysis of Three Islands in Pahlavi Era; Look at Government and Parliament (1332-1350), *Journal of Baharestan Documents*, Volume 2, summer, 65-83.
- Anoosheh, Shahrzad (2011). The effect of research and development expenditures on economic growth by investor sectors (a case study of member countries of the Organization of the Islamic Conference (OIC), *Applied Economics Quarterly*. Year 2. Number 7. Winter. 59-78.
https://jae.srbiau.ac.ir/article_3843.html
- Ashrafi, Morteza (2014). Three Iranian Islands, *Pajooh*,
<http://pajooh.ir/a-45659.asp>
- Atalayar, September 8 (2022). 'Riyadh hosts the 153rd GCC Foreign Ministers' Summit'.
<https://atalayar.com/en/content/riyadh-hosts-153rd-gcc-foreign-ministers-summit>
- Buzan, Barry (2007). A new framework for security analysis, translated by Alireza Tayeb, Tehran: Strategic Studies Research Institute.
- Buzan, Barry (2000). Acquaintance with the Copenhagen school in the field of security studies, scientific discussion, *strategic studies quarterly*, third year. Number 3, Fall. Machine gun number
<http://ensani.ir/fa/article/119711>

- Brookings, March 1 (2002). "The Persian Gulf: Understanding the American Oil Strategy", CIA (2019).
<https://www.brookings.edu/articles/the-persian-gulf-understanding-the-american-oil-strategy/>
<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ir.html>
- Cordesman, Anthony H. (2003). *Saudi Arabia Enters the Twenty-first Century: The Political, Foreign Policy, Economic and Energy Dimensions*, Volume 2, New York: Greenwood Publishing Group.
- Cortright, Joseph (2001). "New Growth Theory, Technology and Learning: A Practitioners Guide", *Reviews of Economic Development Literature and Practice*, No.4, 1-35.
<http://rw-ventures.com/wp-content/uploads/2017/01/Surdna-Final-Paper-Combined-112111.pdf>
- Dang, Giang; Sui Pheng, Low (2015). *Infrastructure Investments in Developing Economies: The Case of Vietnam*, Springer.
- Gardner, Hall (2016). *Averting Global War: Regional Challenges, Overextension, and Options for American Strategy*, New York: Springer.
- Jalinoosi, Ahmad, Barari Arai (2007). The three islands (Abu Mosi, Big and Small Tunb) are inseparable parts of Iran, *Political economic information*, 243-244, 48-61.
<https://elmnet.ir/article/129855-64332>
- Jafari Valdani, Jaafar (2010). Geopolitics of United Arab Emirates borders, *Political economic information*, 24, 271-272, 70-81.
<http://ensani.ir/fa/article/89801>
- Jalali Mahmood, Hojat Izadi (2012). "Legal and Historical Evidence for the Iranian Sovereignty over the Tunbs and Abu Musa Islands". *Journal of Legal Studies*, 4, 1, 2012, 31-71. doi: 10.22099/jls.2012.221
https://jls.shirazu.ac.ir/article_221.html
- Hekmat Nia, Hasan (2007). Geopolitics of the three islands, political and economic information, 243-244, 62-69.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/16678/62/text>
- Hojat Zadeh, Alireza (2001). The legal status of the three islands in the Gulf of Farsaz, the perspective of the international law of the seas, *Journal of Razavi University*, 57-77.
<http://ensani.ir/fa/article/188984>
- Krasner, Stephen D (1999). *Sovereignty*, New Jersey: Princeton University Press.
- Liu, Grace (2019). "Abu Musa Island: The "Beating Heart" of Iran in the Persian Gulf", *Arms Control Wonk*
<https://www.armscontrolwonk.com/archive/1207948/abu-musa-island-the-beating-heart-of-iran-in-the-persian-gulf/>
- Mirheydar, Dorreh, Asgari, Sohrab (2004). "Geopolitics of Iranian Maritime Territories in the Persian Gulf with Emphasis on Necessity of Continental Shelf and Economic Monopoly of Iran and Iraq, Kuwait and UAE", *Geographical Researches*, Vol. 36, No. 50, pp. 161-176. (In Persian)
<http://ensani.ir/file/download/article/20101030083647>
- Mosavi Jahromi, Yeganeh (2010). *Economic Development and Planning*, Tehran: Payam Noor University.
- Mojtahed-Zadeh, P., Ahmadypour, Z., & Heidari Mosello, T. (2012). Explanation of UAE Claims Against three Iranian Islands. *Geopolitics Quarterly*, 8(25), 42-81.
http://journal.iag.ir/article_56075.html
- Mir Heydar, Dorreh, Sohrab, Asgari (2004). The geopolitics of Iran's maritime territories in the Persian Gulf, emphasizing the necessity of the continental shelf and the economic exclusive zone of Iran and the countries of Iraq, Kuwait and the United Arab Emirates, *Geographical Research Quarterly*, Issue 36, Volume 50, 161-176.
<http://ensani.ir/file/download/article/20101030083647>
- Mirheydar; Dorreh, Mohammad Raof Heidaryfar (2006). "The Evolution of the Concept of Territory at the Age of Globalization". *Geopolitics Quarterly*, 2, 4, 2006, 1-26.
http://journal.iag.ir/article_57516.html?lang=en

- Najafi Firooz Rajaii, Abas (2008). The political process of the formation of the claims of the United Arab Emirates against the three islands, *The Scientific Journal of Strategy*, Volume 47, Spring, 139-154.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/282012>
- Noori, Vahid (2010). The geopolitical importance of the Three Islands and the Strait of Hormuz, political and economic information, 273-274, *Khordad and Tir*, pp. 86-93.
<http://ensani.ir/file/download/article/20120329111720-2110-5.pdf>
- Poustinchi, Zohrah (2008). Transition from Shatter Belt: Remaking of Cooperative Security in the Persian Gulf, *Geopolitics Quarterly*, Volume: 4, No: 11, 130-150 (in Persian)
<http://sid.ir/paper/116145/fa>
- Sadjadpour, Karim (2011). "The Battle of Dubai: The United Arab Emirates and The U.S.- Iran Cold War", *Carnegie Endowment for International Peace*.
https://carnegieendowment.org/files/dubai_iran.pdf
- TRT World, 1 January (2019). "Is Iran's macho posturing on disputed Abu Musa island aimed at the UAE?"
www.trtworld.com/middle-east/is-iran-s-macho-posturing-on-disputed-abu-musa-island-aimed-at-the-uae-
- Vincent, Andrew (2012). *Theory of the States*, Translator: Hossein Bashiriyeh, Tehran: Ney Publication.
- Hermidas-Bavand, Davoud (1998). *Historical, political and legal foundations of Iran's sovereignty over Tonb and Abu Musa islands*, Tehran: Ganj Danesh.

تثبیت حاکمیت ایران بر جزایر سه‌گانه (ابوموسی، تنب بزرگ، تنب کوچک)

دکتر احمد جانسیز^{۱*}، دکتر احسان اعجازی^۲

مقاله پژوهشی

جغرافیا و توسعه، شماره ۷۰، بهار ۱۴۰۲
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۲۴
تاریخ بازنگری داوری: ۱۴۰۱/۰۹/۲۴
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۰۷
صفحات: ۲۶۷-۲۴۹

واژه‌های کلیدی:
جزیره ابوموسی، امنیت، توسعه، ایران،
امارات متحده عربی.

چکیده

هدف پژوهش حاضر، ارائه راه‌حل‌های پیشنهادی برای تثبیت حاکمیت ایران بر جزایر سه‌گانه ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک است. برای دستیابی به این راه‌حل‌ها، تلاش می‌شود به این پرسش اصلی پاسخ داده شود که تا چه اندازه می‌توان با غیرامنیتی کردن جزایر سه‌گانه و اجرای سیاست‌های توسعه‌محور در این جزایر، به تثبیت حاکمیت ایران بر این جزایر کمک کرد؟ برای پاسخ به این پرسش، در بخش چارچوب نظری، به نظریه امنیتی بری بوزان و نظریه توسعه درون‌زا پرداخته می‌شود. در قرن بیست‌ویکم، توسعه و امنیت یک رابطه همبستگی مستقیم با یکدیگر دارند؛ بدان معنی که هر اندازه که میزان توسعه‌یافتگی اقتصادی کم باشد، به همان میزان سطح امنیت کاهش می‌یابد و برعکس، هر اندازه میزان توسعه‌یافتگی اقتصادی زیاد باشد، به همان نسبت میزان امنیت افزایش می‌یابد. در همین راستا، توسعه‌یافتگی جزایر سه‌گانه می‌تواند به نوبه خود به افزایش امنیت در آن‌ها کمک شایانی بکند. در نتیجه، برای تثبیت حاکمیت ایران در این جزایر باید به رابطه متقابل امنیت و توسعه در این مناطق توجه ویژه‌ای کرد. در ادامه بر اهمیت تاریخی اصل حاکمیت برای کشورها در دوران مدرن تأکید و سپس با اشاره به حاکمیت تاریخی ایران بر این جزایر، اهمیت این جزایر برای ایران تبیین می‌شود. همچنین فرضیه نوشتار حاضر این است که با پیگیری سیاست غیرامنیتی کردن جزایر سه‌گانه و اجرای سیاست‌های توسعه‌محور می‌توان حاکمیت ایران بر این جزایر را تثبیت کرد.

مقدمه

خارجی پایان بپذیرد (Krasner, 1999: 186) که یکی از این سرزمین‌ها خاورمیانه بود. از آن زمان به بعد، ایران از جمله کشورهای خاورمیانه‌ای بود و اصل حاکمیت به یکی از چالش‌های سیاست خارجی‌اش تبدیل شد که مهم‌ترین آن‌ها، حفظ حاکمیت ایران بر سر جزایر سه‌گانه ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک بود؛ البته سیاستمداران ایرانی چه در زمان رژیم پهلوی و چه در زمان جمهوری اسلامی ایران، به شیوه‌های گوناگون بر این نکته تأکید کرده‌اند که این سه جزیره متعلق به ایران بوده، هست و خواهد بود. با توجه به اینکه در دهه‌های اخیر امارات متحده عربی ادعاهای غیرمستند خود را چه از طریق شورای همکاری

از زمانی که ژان بدن حاکمیت را به‌عنوان قدرتی برتر و فراتر از شهروندان و اتباع که محدود به قانون نیست تعریف کرد (وینست، ۱۳۹۱: ۶۲)، همه کشورهای درصدد تثبیت حاکمیت خود و دفاع از آن بوده‌اند؛ البته این اصل پس از پیمان وستفالی در سال ۱۶۴۸ و به‌ویژه انقلاب فرانسه در سال ۱۷۸۹ به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین پایه‌های تشکیل‌دهنده دولت مورد توجه سیاستمداران اروپایی قرار گرفت؛ اما وضعیت در خاورمیانه به‌گونه‌ای دیگر رقم خورد. در واقع پس از جنگ جهانی دوم، روند استعمارزدایی سبب شد تا کنترل رسمی قدرت‌های اروپایی بر سرزمین‌های

همچنین بری بوزان به غیرامنیتی کردن مسائل تأکید می‌کند و برای هر تهدید سه حالت در نظر می‌گیرد: الف) حالتی که تهدید وجود دارد، اما ابزار مقابله با آن را در اختیار نداریم که در این حالت با ناامنی مواجه هستیم.

ب) حالتی که تهدید وجود دارد، اما درعین حال ابزار مقابله با آن را نیز در اختیار داریم؛ در این حالت امنیت حاکم است.

ج) درحالت سوم، تلاش می‌شود تا به شیوه‌های گوناگون موضوعات از حالت امنیتی خارج شوند و به حوزه‌های دیگر وارد شوند. در سیاست موفق، موضوعات از فضای امنیتی خارج می‌شوند و به فضای سیاسی منتقل می‌شوند. در این حالت، امنیت قوی‌تر است و نسبت به گذشته با تضمین بیشتری همراه است (بوزان، ۱۳۷۹: ۱۴).

اولین گام برای نیل به توسعه، ایجاد آرامش و تضمین صلح در یک منطقه است. در نتیجه برای دستیابی به توسعه اقتصادی در یک منطقه، ابتدا باید آن را از حالت امنیتی خارج کرد. در منطقه خلیج فارس امنیت بیش از آنکه در واقعیت ساخته شود، در ذهن ساخته یا پرداخته می‌شود و این امنیت بر فهم دولت‌ها از منافعشان تأثیر می‌گذارد و شکل و رفتار دولت‌ها را تعیین می‌کند (آقاحسینی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۰). بر همین مبنای جمهوری اسلامی ایران باید تلاش کند تا جزایر سه‌گانه را غیرامنیتی کند و به جای آن یک فضای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در این جزایر ایجاد کند. در چنین فضایی، امکان توسعه اقتصادی این مناطق فراهم می‌شود و توسعه اقتصادی در این جزایر به نوبه خود سبب افزایش امنیت در این جزایر سه‌گانه می‌شود.

– نظریه توسعه

ما در این مقاله بر نظریه رشد جدید تمرکز خواهیم کرد. نظریه رشد درون‌زای میگل سیداروفسکی^۱ یا نظریه رشد جدید رابرت لوکاس^۲ ارائه شد تا توضیحی

خلیج فارس و چه به صورت یک‌جانبه مطرح کرده‌است، این مقاله در پی آن است تا با ارائه راه‌حلی حاکمیت ایران بر این جزایر را تثبیت کند. در واقع پرسش اصلی مقاله این است که آیا می‌توان با غیرامنیتی کردن جزایر سه‌گانه از یک‌سو و اجرای سیاست‌های توسعه‌محور در این جزایر از سوی دیگر، به تثبیت حاکمیت ایران بر این جزایر کمک کرد؟ برای پاسخ به این پرسش، با استفاده از روش پژوهشی توصیفی-تحلیلی در ابتدا سعی می‌شود با ارائه یک چارچوب تئوریک، راه‌حل مورد نظر در قالب آن ارائه شود. سپس با بیان تاریخچه‌ای مختصر از حاکمیت ایران بر این جزایر، راه‌حل مورد نظر ارائه می‌شود.

چارچوب نظری

در این مقاله سعی می‌شود از طریق نظریات مربوط به امنیت و توسعه، راه‌حل‌های مناسب ارائه شود.

– نظریه امنیت

بری بوزان امور امنیتی را اموری می‌داند که همچون تهدیدی وجودی ظهور می‌کند و نیازمند شروع برنامه‌ریزی اضطراری و انجام اقداماتی در بیرون از مرزهای عادی رویه سیاسی است. در خصوص نظریات امنیت باید گفت که این رویکردها در تحلیل خود میان سه نوع از واحدها تمایز می‌گذارند:

الف) موضوعات امنیت: اموری که موجودیتشان با خطر و تهدید روبه‌رو است و به دنبال بقای خود هستند.

ب) بازیگران امنیتی‌کننده: بازیگرانی که هشدار می‌دهند موجودیت چیزی (یکی از موضوعات امنیت) در معرض تهدید قرار دارد و بدین صورت آن مسئله را امنیتی می‌کنند.

ج) بازیگران صاحب نقش: بازیگرانی که بر پویش‌های یک بخش تأثیر می‌گذارند و به دنبال امنیتی‌نشدن مسائل دارند (بوزان، ۱۳۸۶: ۶۷-۴۹).

رشد اقتصادی به تحولات درون‌زای فناوری در جهت تشریح مدل‌های رشد اقتصادی جهانی توجه شده‌است. با توجه به این مدل‌ها که پیشگام آن رومر است، نوآوری فناوری با بهره‌گیری از سرمایه‌انسانی و سهم دانش موجود در بخش تحقیق و توسعه شکوفا شده‌است و پس از آن در تولید نهایی کالاها و خدمات مورد استفاده قرار گرفته‌است که سبب افزایش دائمی نرخ رشد تولید می‌شود؛ بنابراین مدل‌های رشد درون‌زا از طریق معرفی فعالیت‌های تحقیق و توسعه و تأثیر آن بر میزان پیشرفت فنی و به تبع آن بر میزان رشد اقتصادی بلندمدت طرح‌ریزی شدند. این مدل تحقیق و توسعه را یک فرایند منظم، خلاقانه و تولیدمحور می‌داند که در انتقال و کاربرد دانش نقش دارد و شامل نوآوری در فناوری علمی، سنجش مدیریت و سیستم‌های سیاسی و اجتماعی می‌شود (نوشه، ۱۳۹۰: ۶۱-۶۰). به‌طور کلی، فناوری شامل دانش کاربرد علم در بهره‌گیری از طبیعت و ساختن ابزار می‌شود؛ یعنی همه چیزهایی که برای زندگی بهتر ما ضروری است و سبب تغییر محیط و کنترل نیروهای طبیعی می‌شود. همچنین می‌توان به روش‌های مختلف به انتقال فناوری اقدام کرد. این اقدامات شامل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، قراردادهای اجرای طرح کلید در دست (مسئولیت پیمان‌کار در طراحی، ساخت و تأمین مالی پروژه)، روش پیمان‌کاری جز (مسئولیت پیمان‌کار در یک بخش خاص از پروژه مانند مطالعه و بررسی شرایط)، قراردادهای مشارکتی (هر دو طرف قرارداد واردکننده و عرضه‌کننده فناوری هستند)، روش غیررسمی (اعزام نیروی انسانی به خارج برای آموزش و تحصیل، مهندسی معکوس، استخدام کارشناسان خارجی و برگزاری همایش و نمایشگاه‌های بین‌المللی)، قراردادهای بیع متقابل (در این روش عرضه‌کننده فناوری می‌پذیرد که امکانات تولیدی را برای واردکننده فراهم کند و در آینده از محصولات تولیدشده وی به‌عنوان بازپرداخت اصل و سود سرمایه‌گذاری خود،

برای عملکرد ضعیف کشورهای در حال توسعه در خصوص اجرای سیاست‌های نظریه نوکلاسیک به دست دهد. این نظریات به تغییرات فناوری در تولید دانش پیوند خورده‌است. در واقع این مدل بر دانش و نوآوری تأکید می‌کند و دانش را به دلیل قابلیت رشد نامحدود آن، متفاوت‌تر از دیگر کالاهای اقتصادی می‌داند. براساس این مدل، دانش می‌تواند به بخش‌های دیگر اقتصادی تسری پیدا کند و در صورت ناکامی بازار در تولید دانش، دولت می‌تواند با تکیه بر سرمایه‌انسانی و تشویق سرمایه‌گذاری خصوصی خارجی در صنایع دانش‌محور نظیر رایانه و صنایع ارتباطی این کاستی را جبران کند (Dang & Sui Pheng, 2015: 19-20).

این مدل دانش را شامل هر چیزی می‌داند که ما درباره جهان، از قوانین بنیادی فیزیک گرفته تا طرح یک ریزپردازنده و هر نکته‌ای که درباره دوختن یک پیراهن تا ترسیم یک چهره، می‌دانیم. این تعریف نه تنها شامل فناوری پیشرفته، بلکه فعالیت‌های روزمره نیز می‌شود. مدل رشد جدید، دانش را یک کالای غیرقابل انحصار و بی‌رقیب فرض می‌گیرد. در واقع این مدل دانش را یک کالای عمومی می‌داند، هرچند همه ایده‌ها کالاهای عمومی خالصی نیستند و حداقل تا اندازه‌ای می‌توان آن‌ها را به انحصار درآورد. قانون کپی‌رایت که به افراد اجازه می‌دهد تا با بهره‌گیری از یک سری حقوق خاص، دیگران را از مزایای ایده‌های خود محروم کنند، می‌تواند مثال خوبی در این مورد باشد (Cortright, 2001: 4-5).

نظریه رشد درون‌زا دو مفروض را رد می‌کند، نخست آنکه تغییر در حوزه فناوری بیرون‌زا است و دوم اینکه فرصت‌های یکسانی در حوزه فناوری در همه کشورهای وجود دارد. مدل رشد جدید فناوری و دانش را به‌مثابه کالاهای اقتصادی در نظر می‌گیرد تا بتواند عوامل مؤثر بر رشد بلندمدت مبتنی بر یادگیری از طریق انجام‌دادن یا سرمایه‌گذاری در سرمایه‌انسانی و فناوری‌های جدید را بیابد. در واقع در نظریه‌های جدید

جزایر سه‌گانه ابوموسی، تنب‌بزرگ و تنب‌کوچک - مشخصات جغرافیایی

جزیره ابوموسی بین $01/55$ و $04/55$ درجه طول شرقی و $51/25$ درجه عرض شمالی در 50 کیلومتری خاور جزیره سیری قرار دارد. (نگاه کنید به نقشه شماره یک) همچنین جزیره تنب بزرگ بین $16/55$ و $19/55$ درجه طول شرقی و $15/26$ و $19/26$ درجه عرض شمالی و در حدود 31 کیلومتری جنوب باختری جزیره قشم قرار دارد. جزیره تنب کوچک در $8/55$ و $9/55$ درجه طول شرقی و $14/26$ و $15/26$ درجه عرض شمالی در 12 کیلومتری تنب بزرگ قرار دارد و فاصله آن از بندر لنگه، 45 کیلومتر و از رأس‌الخیمه 80 کیلومتر است (جالینوسی، 1386 : 1499).

خریداری کند)، ایجاد پارک‌های علمی آموزشی و قرارداد کمک‌های فنی و خدمات مهندسی می‌شود (موسوی جهرمی، 1389 : $239-216$).

باید توجه داشت که در قرن بیست‌ویکم، توسعه و امنیت یک رابطه همبستگی مستقیم با یکدیگر دارند؛ بدان معنی که هر اندازه که میزان توسعه‌یافتگی اقتصادی کم باشد، به همان میزان سطح امنیت کاهش می‌یابد و برعکس، هر اندازه میزان توسعه‌یافتگی اقتصادی زیاد باشد، به همان نسبت میزان امنیت افزایش می‌یابد. در همین راستا، توسعه‌یافتگی جزایر سه‌گانه می‌تواند به نوبه خود به افزایش امنیت در آن‌ها کمک شایانی بکند. در نتیجه، برای تثبیت حاکمیت ایران در این جزایر، باید به رابطه متقابل امنیت و توسعه در این مناطق توجه ویژه‌ای کرد.

نقشه ۱: جیگاه جزایر سه‌گانه در خلیج فارس

حکومت افشاریان، سرداران بسیاری مدعی تاج و تخت پادشاهی ایران شدند که این وضعیت تا پادشاهی کریم خان زند ادامه یافت. به باور آرنولد ویلسون، پس از مرگ نادر شاه در سال ۱۷۴۷ میلادی، نفوذ ایران بر خلیج فارس کاهش یافت و جواسم (قاسمی‌ها دو طایفه عرب و عجم بودند) قدرت زیادی به دست آوردند؛ اما در سال ۱۷۶۳ کریم خان زند نفوذ خود در جنوب ایران را گسترش داد و جواسم را از این مناطق متواری ساخت (جلالی و ایزدی، ۱۳۹۱: ۴۰).

بعد از سرنگونی سلسله زندیه توسط آغا محمد خان قاجار، نفوذ ایران بر خلیج فارس به شدت کاهش یافت، به این دلیل که آغا محمدخان قاجار سرگرم رفع بحران‌های سیاسی و نظامی سرزمین‌های شمالی ایران، به‌ویژه قفقاز بود و توجه چندانی به مسائل مربوط به خلیج فارس نمی‌کرد. به‌همین دلیل آغا محمدخان قاجار اداره امور بندرعباس، بندر لنگه و جزایر تابع آن‌ها را به امام عمان و مسقط اجاره داد. در همین زمان بود که جواسم رانده‌شده، بار دیگر به این مناطق بازگشتند و والی فارس به شرط اینکه آن‌ها از وی فرمان‌برداری کنند، اداره بندر لنگه و جزایر تابع آن را به عهده آن‌ها گذاشت. فتحعلی شاه در سال ۱۸۰۹ قرارداد استعماری معروف به مجمل را با انگلیس امضا کرد. در قرارداد مجمل، در ارتباط با سواحل، جزایر و بنادر خلیج فارس، چنین آمده بود که هر زمان به اجازه شاه ایران تعدادی از سربازان انگلیسی وارد خلیج فارس شدند یا در جزایر یا بنادر پیاده شدند، به‌هیچ‌وجه حق تصرف و تملک این جزایر و بنادر را نخواهند داشت و درواقع آن‌ها تحت فرمان شاه ایران قرار خواهند داشت و از سوی دیگر رفتار حکام این بنادر باید با آن‌ها دوستانه و صمیمانه باشد. پس از آنکه در سال ۱۸۱۱ فتحعلی شاه جزایر قشم و هرمز را به سید سلطان بن احمد واگذار کرد، انگلیس

- حاکمیت ایران بر جزایر سه‌گانه از آغاز تا امروز
از زمان حکومت پادشاهی هخامنشیان (۵۵۰-۳۳۰ قبل از میلاد) خلیج فارس یک آبراه ایرانی بوده‌است و شاهان ایرانی ضامن حفظ صلح، امنیت و نظم در سراسر منطقه و مسیرهای دریایی خلیج فارس بوده‌اند. مطابق با آثار هردوت، در زمان داریوش بزرگ (۵۲۱-۴۸۵ قبل از میلاد) مناطق و جزایر خلیج فارس ساتراپ (استان) چهاردهم ایران محسوب می‌شده است. همچنین در زمان سلسله پارت و ساسانی (۲۳۸ قبل از میلاد-۶۴۱) خلیج فارس جزو قلمرو بلامنازع ایران به حساب می‌آمده است؛ به‌طوری‌که شاهان پارت بر چند شهر و بندر مهم تجاری در جنوب خلیج فارس تسلط داشتند. پس از ورود اسلام به ایران و سرنگونی سلسله ساسانی، در حدود دو قرن ایران تسلط خود بر خلیج فارس را از دست می‌دهد؛ اما این موضوع به معنی عدم نفوذ ایران بر خلیج فارس نبود. پس از این دوران و در زمان حکومت آل‌بویه در سال‌های ۹۴۵ تا ۱۰۵۵ میلادی، ایران توانست با تسلیم کرامتیان بحرین در سال ۹۴۶ میلادی، تسلط خود بر خلیج فارس را بار دیگر احیا کند. در زمان سلجوقیان (۱۰۵۵ تا ۱۱۹۴)، ایران موفق شد سلطه خود بر خلیج فارس را حفظ کند و با کمک قدرت دریایی سلطان هرمز، عمان را به تصرف خود دربیورد. این وضعیت تا سال ۱۵۰۷ ادامه داشت؛ اما در این سال با ورود پرتغالی‌ها به خلیج فارس، سلطان هرمز به مدت صد سال به خراج‌گذار پادشاه پرتغال مبدل شد (هرمیداس باوند، ۱۳۷۷: ۱۹-۱۵).

در سال ۱۶۰۲، حکومت صفویان توانستند پرتغالی‌ها را از خلیج فارس بیرون کنند و حاکمیت ایران را دوباره بر این خلیج ایرانی برقرار سازند که تا سال ۱۷۲۰ ادامه داشت. پس از صفویان و در آغاز حکومت کریم‌خان زند در سال ۱۷۵۷ در مرزهای ایران به‌خصوص خلیج فارس نابسامانی‌های زیادی رخ داد (حکمت‌نیا، ۱۳۸۶: ۶۳). درواقع پس از سقوط

مشخص نکرد. در یکی از مواد این تفاهم‌نامه، این‌گونه آمده است که نه ایران و نه شارجه، هیچ ادعایی نسبت به جزیره ابوموسی نخواهند داشت. مطابق با این تفاهم، ارتش ایران می‌توانست در جزیره ابوموسی مستقر شود، به طوری که ایران در آنجا اختیار تام داشته و مجاز به برقراری پرچم خواهد بود؛ البته در همین تفاهم‌نامه بر این نکته تأکید می‌شود که شارجه نیز می‌تواند اختیارات خود را بر باقی‌مانده جزیره نگه دارد و پرچمش را نیز در مرکز پلیس جزیره بیفزاید. بدیهی است که ابهام این ماده بسیار زیاد است، زیرا حضور همزمان پلیس شارجه و ارتش ایران در جزیره ابوموسی بی‌معناست. همچنین مطابق با این تفاهم‌نامه، ایران و شارجه حد ۱۲ مایل دریایی را برای جزیره ابوموسی به رسمیت شناختند. همچنین توافق شد تا درآمد حاصل از منابع نفتی کف دریای سرزمینی ابوموسی، به طور برابر بین دو کشور تقسیم شود و دولت ایران موظف شد تا سالیانه ۱۵۰۰۰۰۰ لیر استرلینگ به شارجه تا مدت نه سال کمک اقتصادی کند و هنگامی که شارجه توانست از منابع نفتی جزیره در حدود سه میلیون لیره درآمد کسب کند، این کمک‌ها قطع شود (حجت‌زاده، ۱۳۸۰: ۶۵-۶۴)؛ البته در این تفاهم‌نامه که دارای یک مقدمه و ۶ ماده است، تصریح شده است که ایران و شارجه از خواست‌های خود درباره جزیره ابوموسی عقب‌نشینی نکرده‌اند و ادعای طرف سوم در این باره را قبول ندارند، اما همین تفاهم‌نامه ضعیف نیز حقانیت ایران برای اعمال حاکمیت خود بر جزایر سه‌گانه را اثبات می‌کند. بدیهی است که ایران در سال ۱۹۷۱ نمی‌توانست با اعمال مجدد حاکمیت خود بر این جزایر از بخش دیگری از جزیره ابوموسی چشم‌پوشی کند؛ اما به این دلیل که تفاهم‌نامه در شرایط اضطراری خروج انگلیس

در سال ۱۸۷۷ برای اولین بار ادعا کرد که حاکمیت جزایر سه‌گانه متعلق به انگلیس است. انگلیس در سال ۱۹۰۳ اداره این جزایر را بدون اینکه به ایران اطلاع دهد، به شیوخ قاسمی شارجه (جواسم) واگذار کرد و به آن‌ها فرمان داد تا پرچم خود را در این جزایر افراشته کنند؛ اما در سال ۱۹۲۷ یعنی در زمان پهلوی اول، نیروهای ایرانی وارد این جزایر شدند و در سال ۱۹۲۸ دولت ایران به جامعه ملل شکایت کرد و خواستار اعاده این سه جزیره به ایران شد. در سال ۱۹۳۰ وزارت جنگ ایران اعلام کرد که انگلیس پرچم خود را در این جزایر برافراشته است. در سال ۱۹۴۸ یعنی در زمان پهلوی دوم، انگلیس از گشایش ادارات دولتی ایران در این جزایر جلوگیری کرد. در زمان نخست‌وزیری محمد مصدق در سال ۱۹۵۳، یک روزنامه ایرانی، نیروهای ایرانی را در ابوموسی پیاده کرد. در زمان نخست‌وزیری علی امینی و اسدالله علم، تلاش‌هایی برای بازپس‌گیری این جزایر انجام شد که در نهایت ناکام ماند (حکمت‌نیا، ۱۳۸۶: ۶۴-۶۳).

در دهه ۱۹۶۰، دولت ایران با دولت انگلیس درباره این جزایر به مذاکره پرداخت و در نهایت در سال ۱۹۶۸ انگلیس تصمیم گرفت از خلیج فارس عقب‌نشینی کند و طی این مدت، ایران خود را آماده کرد تا بار دیگر حاکمیت خود را بر این جزایر اعمال کند. در همین دوران، ایران و شارجه در ۲۹ نوامبر ۱۹۷۱ طی تفاهمی موافقت کردند تا ایران بتواند نیروهای نظامی خود را در ابوموسی مستقر سازد. مطابق با این تفاهم، نیروهای نظامی ایران در ۳۰ نوامبر ۱۹۷۱ در جزایر سه‌گانه پیاده شدند؛ البته این اقدام به اطلاع دولت انگلیس رسانده شد. از آن تاریخ به بعد، دولت ایران کاملاً بر اساس همین تفاهم رفتار کرده است (نجفی‌فیروزجانی، ۱۳۸۷: ۱۴۱)؛ البته آن تفاهم‌نامه، مسئله حاکمیت را

درآمد نفتی شارجه در این مدت از سالی سه میلیون لیره فراتر رود؛ این مبلغ تا سال ۱۳۵۵ قابل پرداخت است (امیری پری، ۱۳۹۲: ۷۸-۷۷).

--اهمیت جزایر سه‌گانه ایرانی

با توجه به اینکه این جزایر در خلیج فارس واقع شده‌اند، اهمیت این جزایر با موقعیت جغرافیایی آن‌ها پیوند خورده است. بدیهی است، خلیج فارس با مساحتی حدود ۲۹۵۰۰ مایل مربع، حدود ۵۶۵ میلیارد بشکه ذخیره نفتی از ۶۳ درصد کل ذخایر ۵/۸۹۶ میلیارد بشکه نفتی کشف‌شده جهان را در خود جای داده است. در نتیجه، امنیت خلیج فارس اهمیت ویژه‌ای برای مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان نفت در سراسر جهان دارد (مرکز مطالعات خلیج فارس، اردیبهشت ۱۳۸۹). پس، چندان بی‌جهت نیست که ایالات متحده آمریکا که بزرگترین مصرف‌کننده نفت در سراسر جهان است، برای حضور نظامی خود در خلیج فارس، سالیانه حدود ۶۰ میلیارد دلار هزینه می‌کند. در واقع استراتژی ایالات متحده آمریکا این است که با انجام چنین اقدامی، صدور نفت به غرب با قیمتی معقول را تضمین کند (Brookings, March, 2002: 1) از آنجایی که این سه جزیره در نزدیکی تنگه راهبردی هرمز قرار دارند، اهمیت آن‌ها به اهمیت این تنگه پیوند خورده است. تنگه هرمز به سه دلیل اهمیت راهبردی فراوانی دارد که عبارت‌اند از: ژئواستراتژیک، نظامی و اقتصادی که می‌توان اهمیت آن را بدین شکل توضیح داد: جغرافیا-انرژی، انرژی-اقتصاد، اقتصاد-امنیت و امنیت-ژئوپولیتیک (حکمت‌نیا، ۱۳۸۶: ۶۳). تا زمانی که ایران بر این جزایر اعمال حاکمیت می‌کند، در منطقه خلیج فارس نسبت به کشورهای عربی از برتری نظامی برخوردار است. در واقع جزیره ابوموسی آخرین حلقه این زنجیره تدافعی ایران در ابتدای خلیج فارس است. این جزیره از یک سو محدوده آب‌های سرزمینی ایران و از سوی

از خلیج فارس به دست آمد، احتمال انعقاد یک توافق‌نامه محکم و روشن ضعیف بود (جلالی و ایزدی، ۱۳۹۱: ۵۳).

به‌طور کلی ترتیبات تفاهم‌نامه مذکور بدین شکل بود که:

- نیروهای ایرانی وارد ابوموسی خواهند شد و مناطقی که حدود آن در نقشه پیوست تذکاریه مشخص شده است را بازپس خواهند گرفت.

- الف- ایران در داخل منطقه‌ای که به وسیله نیروهای ایرانی تصرف شده است، از کلیه اختیارات قانونی برخوردار و پرچم ایران در این منطقه برافراشته شود؛ ب- شارجه و مابقی جزیره، اختیار خواهد شد همان‌طور که پرچم ایران بر فراز پایگاه نظامی‌اش در اهتزاز خواهد بود، پرچم شارجه بر فراز پایگاه پلیس آن افراشته شود.

- ایران و شارجه درباره تعیین عرض آب‌های ساحلی به میزان ۱۲ مایل دریایی، با یکدیگر توافق دارند.

- بهره‌برداری از منابع نفتی جزیره و بستر دریا و خاک زیرین آب‌های ساحلی آن به وسیله شرکت گاز و نفت بیوتس، مطابق با قرارداد به عمل خواهد آمد و ایران باید قرارداد مزبور را تصویب کند. از این پس شرکت مزبور، نیمی از درآمد نفت ناشی از بهره‌برداری خود را به ایران و نیمی دیگر را به شارجه خواهد پرداخت.

- اتباع ایران و شارجه به‌طور مساوی از حق ماهیگیری در آب‌های ساحلی (ابوموسی) برخوردار خواهند بود.

- یک موافقت‌نامه کمک مالی بین ایران و شارجه منعقد خواهد شد؛ موافقت‌نامه کمک مالی که در همان روز امضا شد و مقرر می‌داشت که ایران در یک دوره نه‌ساله، هر سال مبلغ یک میلیون و نیم لیره به شارجه پرداخت خواهد کرد، مگر آنکه

و شارجه تقسیم شد. همچنین جزیره ابوموسی دارای عمق مناسبی برای ماهیگیری است و از سوی دیگر کرانه‌های زیبای آن می‌تواند گردشگران بسیاری را به سوی خود جلب کند (نوری، ۱۳۸۹: ۹۳-۹۲).

– ادعای مالکیت امارات متحده عربی بر جزایر سه‌گانه و موضع برخی کشورهای عربی

سازمان‌های سیاسی، اقوام، گروه‌های بومی و از نظر تاریخی قبیله‌ای، امپراتوری‌ها، جنبش‌های ضداستعماری نیز دارای سرزمین بوده یا ادعاهای سرزمینی دارند (میرحیدر و حیدری‌فر، ۱۳۸۵: ۴). با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، امارات متحده عربی، چه به صورت انفرادی و چه به صورت جمعی در قالب شورای همکاری خلیج فارس و لیگ عرب به شیوه‌های گوناگون ادعای خود مبنی بر حاکمیت دولت امارات بر جزایر سه‌گانه را تکرار می‌کند (جالونیس، ۱۳۸۶: ۶۰). به‌طور کلی، امارات از ابتدای انقلاب اسلامی نسبت به نیات ایران تردید داشته است و از آنجایی که جزایر سه‌گانه برای هر دو کشور به جهت مجاورت آن‌ها با خطوط کشتیرانی راهبردی، مهم تلقی می‌شده است، امارات متحده همواره درصدد بود تا با هر وسیله ممکن ادعای حاکمیتی خود درخصوص این جزایر را تکرار کند (Sadjadpour, 2011: 10). این کشور با این ادعا به دنبال ایجاد و تقویت ناسیونالیسم ملی-عربی در مقابل تنها کشور غیرعربی منطقه، یعنی ایران است (مجتهدزاده، ۱۳۹۱: ۷۵). امارات متحده عربی همواره در پرتو ذهنیت‌های هویت‌ساز خود استناد کرده تا بتواند تبوتاب هویت‌سازی را بالا نگه‌دارد. پس از سقوط رژیم بعثی عراق در سال ۲۰۰۳، تلاش‌های سیاسی و ایدئولوژیک در راه ملت‌سازی شروع شد که تنها هدف آن، بازنویسی تاریخ و تغییر جغرافیا در جهان عرب، به‌ویژه خلیج فارس بود؛ بنابراین ادعای ابوظبی بر جزایر

دیگر، حاکمیت ایران بر فلات قاره را افزایش می‌دهد (جلالی و ازدی، ۱۳۹۱: ۳۵). ایران این جزایر سه‌گانه را در مسیر اتصال آب‌های آزاد به خلیج فارس می‌داند که از طریق آن، کشتی‌های تجاری و به‌خصوص نفت‌کش‌ها از آن عبور می‌کنند و در نتیجه حفظ آن‌ها را برای امنیت ملی خود ضروری و حیاتی تلقی می‌کند (Gardner, 2016: 95). تنها مسیر قابل کشتیرانی برای نفت‌کش‌ها، فاصله بین جزیره ابوموسی و تنب است؛ البته جزیره ابوموسی، خود یکی از مراکز صدور نفت خام کشور است که ظرفیت قابل توجهی در این زمینه دارد. از سوی دیگر، جزایر سه‌گانه به‌ویژه جزیره ابوموسی و نزدیکی آن به تنگه هرمز، ایران می‌تواند در زمان تهدیدات نظامی از آن بهره‌برداری نظامی کند. در همین زمینه «تئودور کاراسیک» پژوهشگر مؤسسه مطالعات نظامی خلیج فارس و خاور نزدیک در دوبی، بر این باور است که جزایر سه‌گانه از نظر راهبردی در موقعیت عالی برای نظارت و محافظت از تنگه هرمز قرار دارند و این قابلیت را در اختیار جمهوری اسلامی ایران قرار می‌دهند که برای محافظت از سرزمین‌های خود، موشک، رادار، شناور و نیروهای نظامی در تنگه هرمز مستقر کند.

درباره ارزش اقتصادی جزایر سه‌گانه می‌توان گفت از میان این سه جزیره، ابوموسی دارای مواد معدنی است. جزیره ابوموسی دارای معادن اکسید آهن (خاک سرخ) است که بهره‌برداری از آن‌ها نزدیک به ۱۵۰ سال پیش، از سوی ایرانی‌ها و بیگانگان شروع شد. از سوی دیگر، جزیره ابوموسی دارای انبارهای نفتی است که از بهترین انواع نفت خلیج فارس است. این انبارهای نفتی در میدان مبارک در آب‌های خاوری جزیره قرار دارد. میدان مبارک شامل سه چاه نفتی می‌شود و امتیاز بهره‌برداری از آن را قبل از ۱۹۷۱، شارجه به شرکت نفت و گاز بیوتس واگذار کرده بود که دولت ایران نیز آن را تأیید کرد و همان‌طور که پیش از این گفته شد، درآمد نفت ابوموسی به‌طور برابر بین ایران

سه‌گانه ایرانی نیز ابزاری برای هویت‌سازی در امارات عربی متحده است.

امارات متحده عربی حاکمیت ایران بر جزایر سه‌گانه را اشغال می‌نامد، این جزایر را متعلق به شارجه و رأس‌الخیمه می‌داند و برای اثبات ادعای خود به دلایلی همچون نام عربی «ابوموسی» و «تنب» متوسل می‌شود (Al Roken, 2001: 184). حتی در سایت رسمی اینترنتی سازمان اطلاعات مرکزی ایالات متحده آمریکا (سی‌آی‌ای) نیز به صراحت حاکمیت جمهوری اسلامی ایران بر جزایر سه‌گانه، «اشغال» توصیف شده است (CIA, 2019).

درواقع امارات متحده عربی، نه تنها از لحاظ داخلی با ژئوپولیتیک مرزهای خود مواجه است، بلکه ژئوپولیتیک مرزهای آن با همسایگانش نیز در دنیا بی‌نظیر است. آشفتگی سرزمینی سیاسی امارات متحده عربی به شکلی است که از هفت عضو آن، تنها دو امارت دارای واحدهای یکپارچه هستند و مابقی آن‌ها هر یک به پنج، سه و دو واحد مجزا تقسیم شده‌اند. علاوه بر این، همسایگان این کشور از جمله عربستان سعودی و عمان، نسبت به بخش‌های گسترده‌ای از سرزمین امارات ادعای ارضی دارند و همین عامل از تحدید مرزهای این کشور جلوگیری کرده است (جعفری ولدانی، ۱۳۸۹: ۷۵).

ایران پیشنهاد شورای همکاری خلیج فارس در سال ۱۹۹۶ که در آن ارجاع مسئله حاکمیت بر جزایر سه‌گانه در خلیج فارس به دیوان بین‌المللی دادگستری مطرح شده بود، رد کرد. از آن زمان به بعد، ایران قاطعانه تصمیم گرفت که حاکمیت خود در این جزایر را از طریق ساخت فرودگاه در ابوموسی و کارخانه برق در تنب بزرگ تقویت کند (Cordesman, 2003: 83). با توجه به اینکه عربستان در این شورا جایگاهی محوری دارد، دور از انتظار نیست که پیشنهاد این شورا با پشتیبانی عربستان صورت گرفته باشد.

در نشست ۱۵۳ وزرای خارجه شورای همکاری خلیج فارس، این شورا در بیانیه‌ای مداخله‌جویانه بر «مواضع محکم شورای همکاری خلیج فارس (در خصوص جزایر سه‌گانه) تأکید کرد و اشغال جزایر امارات متحده عربی شامل تنب بزرگ، تنب کوچک و ابوموسی را رد کرد» (Atalayar, September, 2022: 8). این بیانیه در حالی صادر شد که مطابق با موازین بین‌المللی، شورای همکاری خلیج فارس صرفاً یک سازمان منطقه‌ای بوده و هیچ‌گونه صلاحیت حقوقی برای حل و فصل اختلافات سرزمینی بین کشورها ندارد؛ هرچند حاکمیت ایران بر جزایر سه‌گانه مسئله‌ای غیرقابل مذاکره و غیرقابل طرح در دادگاه‌های بین‌المللی است.

به‌طور کلی به دلیل موقعیت راهبردی جزایر سه‌گانه به خصوص ابوموسی برای ایران، امارات گاهی اوقات ادعای خود مبنی بر مالکیت خود بر این جزایر را در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای تکرار می‌کند. در واقع جزیره ابوموسی موقعیت راهبردی نظامی خاصی در اختیار ایران قرار می‌دهد، به طوری که طرح‌های نظامی آمریکا و کشورهای حاشیه خلیج فارس علیه جمهوری اسلامی ایران را با چالشی جدی روبه‌رو می‌سازد (TRT World, January, 2019: 1). اهمیت این جزایر برای ایران تا اندازه‌ای است که مقامات ایرانی آن‌ها را «قلب تپنده ایران» توصیف کرده‌اند؛ از همین رو ایران در سال‌های اخیر، یگان‌هایی از نیروی دریایی و نیز تعدادی از تفنگداران دریایی خود را در جزیره ابوموسی مستقر کرده است (Liu, 2019: 11).

ادعای سرزمینی اعراب بر جزایر سه‌گانه پس از انقلاب اسلامی تداوم یافت. با انقلاب اسلامی و برقراری جمهوری اسلامی در ایران، امارات و همچنین عراق ادعاهای خود را تکرار کردند و حتی موضوع جزایر سه‌گانه یکی از بهانه‌های صدام برای حمله به ایران قرار گرفت. عربستان نیز هرازچندگاهی درباره جزایر

- در زمان انعقاد تفاهم‌نامه میان ایران و شیخ شارجه و بازگشت جزایر به ایران، هنوز دولتی با نام امارات متحده عربی، وجود خارجی نداشت تا بتواند ادعایی نسبت به جزایر تاریخی ایران داشته باشد. در واقع امارات متحده عربی پس از بازگشت جزایر به ایران به‌عنوان یک کشور موجودیت یافت.

- شورای همکاری خلیج‌فارس نیز در زمان انعقاد این تفاهم‌نامه، هنوز تشکیل نشده بود؛ بنابراین، از لحاظ حقوق بین‌الملل نمی‌تواند نسبت به تمامیت ارضی ایران ادعایی مطرح کند.

- بنابر یک اصل حقوقی در روابط بین‌الملل، وجود قرارداد دوجانبه، حق و مسئولیتی برای کشور سوم ایجاد نمی‌کند، بنابراین دخالت هر کشور و نهاد و سازمان ثالث در مسأله جزیره ابوموسی، غیرقانونی است.

- پس از جدایی بحرین از ایران و اعمال حاکمیت دوباره ایران بر جزایر سه‌گانه، چند کشور عربی از جمله لیبی، عراق و یمن، در دسامبر ۱۹۷۱م. از ایران به شورای امنیت سازمان ملل شکایت کردند که شورای امنیت با بررسی پرونده، به نفع ایران آن را برای همیشه مختومه اعلام کرد.

راهکارهای پیشنهادی براساس چارچوب نظری

همان‌طور که در بخش چارچوب نظری به آن اشاره شد، نظریات امنیت بر سه مؤلفه «موضوعات امنیت، بازیگران امنیتی‌کننده و بازیگران صاحب نقش» تأکید می‌ورزد (بوزان، ۱۳۸۶: ۱۲۴). درعین حال بری بوزان که یکی از اندیشمندان برجسته حوزه امنیت است، بر غیرامنیتی‌کردن تهدیدات اشاره می‌کند و معتقد است تا آنجا که ممکن است، باید تلاش کرد تا مسائل را غیرامنیتی کرد و سپس آن‌ها را به مسائل سیاسی تبدیل کرد به‌طورکلی از دیدگاه امنیتی، حل و فصل اختلافات سرزمینی و جغرافیایی در منطقه خلیج‌فارس، عامل بسیار مهمی در ایجاد ثبات

سه‌گانه ایران و بحرین، ایران را تهدید می‌کرد که در کنار بحرین و امارات متحده عربی ایستاده است.

در ساحل شمالی خلیج‌فارس، ایران مالک بیشترین و طولانی‌ترین مرز است. مالکیت سه جزیره تنب بزرگ، کوچک و ابوموسی در سالیان اخیر مورد تشکیک قرار گرفته است. امارات متحده عربی ادعای مالکیت صددرصدی بر این جزایر را بارها اعلام کرده و اعراب نیز از این ادعا حمایت کرده‌اند. همزمان با خروج بریتانیا در قرن نوزدهم از خلیج‌فارس، امنیت آن به دست کشورهای منطقه افتاد. با دست‌کشیدن ایران از بحرین، مالکیت جزایر سه‌گانه به ایران داده شد، اما امارات توافق ۱۹۷۱م. را نپذیرفته و ادعای خود را تکرار می‌کند و با توجه به بازی‌های سیاسی موجود در منطقه، مالکیت این جزایر بارها و بارها مورد تشکیک و دستاویز قرار گرفته است؛ اما این جزایر از دو نظر متعلق به ایران هستند: از نظر مالکیت تاریخی، همچنین از نظر حقوق دریاها که آب‌های سرزمینی یک کشور را ۲۲٫۵ کیلومتر قرارداده‌اند. بین هیچ‌کدام از جزایر جنوبی ایران دو برابر عرض دریای سرزمینی فاصله وجود ندارد که آب‌های آزاد وجود داشته باشد. در صورتی که نزدیک‌ترین فاصله جزیره ابوموسی تا شارجه ۶۰ کیلومتر و حداقل فاصله رأس‌الخیمه تا تنب بزرگ ۷۰ کیلومتر است. در مقابل، فاصله بدنه اصلی ایران تا قشم، قشم تا تنب، تنب تا ابوموسی بیش از ۳۱ کیلومتر نیست. پس ایران ناگزیر است در جهت اعمال دقیق حاکمیت و کنترل خود بر تنگه استراتژیک هرمز، جزایر اطراف آن، از جمله جزایر سه‌گانه را تحت کنترل و حاکمیت خود داشته باشد (اشرفی، ۱۳۹۳: ۵-۳).

از سوی دیگر، در مسئله ادعاهای امارات نسبت به تمامیت ارضی ایران در خلیج‌فارس، چند نکته قابل تأمل است:

ممکن است، فارغ‌التحصیلان این دانشگاه‌ها را ترغیب به سکونت در این جزیره کرد. شاید بتوان این اقدامات را در جزایر تنب بزرگ و کوچک نیز تکرار کرد.

از سوی دیگر، در خصوص امنیت جزایر سه‌گانه باید گفت با توجه به شرایط حساس منطقه خاورمیانه و ادعای امارات متحده عربی درباره حاکمیت بر جزیره ابوموسی، این جزیره اکنون بیشتر به صورت یک جزیره نظامی است و واحدهایی از ارتش و سپاه پاسداران ایران در آنجا حضور دارند. حتی فرمانده نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران در خصوص امنیت جزایر سه‌گانه هشدار داده است و اظهار داشته که:

«حاکمیت این جزایر از قدیم‌الایام متعلق به ایران بوده و جمهوری اسلامی ایران نیز از این حق خود قاطعانه و با قدرت دفاع می‌کند. اگر بخواهد تعرضی صورت بگیرد و موضوع از طریق سیاسی حل‌وفصل نشود، نیروهای نظامی آماده‌اند اقتدار جمهوری اسلامی ایران را به کشور متعرض نشان دهند»
(<http://aftabnews.ir/vdcdsx0ffjyt0k56.2a2y.html>)

نکته جالب توجه آن است که به راه‌حل سیاسی در سخنان فرمانده نیروی زمینی اولویت داده شده‌است. در نتیجه می‌توان همزمان با حضور یگان‌های نظامی در جزایر برای حفظ امنیت این جزایر و خطوط کشتیرانی و انرژی، به کشورهای حاشیه خلیج فارس اطمینان داد که استقرار نظامی در این جزایر فقط جنبه دفاعی دارد و به هیچ‌عنوان تهدیدی برای آن‌ها محسوب نمی‌شود. براساس چارچوب نظری ارائه شده در این نوشتار درباره توسعه اقتصادی، می‌توان با بهره‌گیری از نظریه «رشد جدید» یا نظریه «رشد درون‌زا»، جزایر سه‌گانه را در مسیر توسعه اقتصادی قرار داد. همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، در نظریه رشد درون‌زا، بر دانش و فناوری تأکید بسیاری می‌شود. در مدل رشد درون‌زا با استفاده از برنامه‌های تحقیق و توسعه و تأثیر آن بر پیشرفت فنی و رشد اقتصادی تضمین می‌شود.

در منطقه خاورمیانه محسوب می‌شود. مناقشات جغرافیایی و ژئوپولیتیکی منطقه خاورمیانه، شکلی ایرانی-عربی و درون‌عربی به خود گرفته است که زمینه مناسبی برای ایجاد اختلافات سرزمینی و ارضی میان کشورهای منطقه فراهم کرده است. همین موضوع سبب می‌شود تا امکان دخالت بازیگران فرامنطقه‌ای به این اختلافات مهیا شود. مهم‌ترین دل‌نگرانی ایران در حوزه ژئوپولیتیکی خلیج فارس، همگرایی و همکاری کشورهای حوزه خلیج فارس با قدرت مداخله‌گر، یعنی آمریکا است (پوستینیچ، ۱۳۸۷: ۱۴۱). با وجود اینکه تاکنون سه رژیم امنیتی شامل رژیم امنیتی انگلیسی از قرن نوزدهم تا ۱۹۷۱؛ رژیم امنیتی ایرانی-سعودی از ۱۹۷۱ تا ۱۹۷۹ و رژیم امنیتی آمریکایی از زمان پایان جنگ سرد تا به امروز در خلیج فارس شکل گرفته است، هنوز کشورهای منطقه براساس منافع و علایق خود دارای امنیت تضمین‌شده نیستند یا احساس امنیت نمی‌کنند (میرحیدر و عسگری، ۱۳۸۳: ۱۶۵). از آنجایی که «غیرامنیتی‌کردن» زمانی رخ می‌دهد که یک موضوع خاص از حوزه امنیتی خارج و وارد حوزه سیاسی شود و همچنین به این دلیل که «غیرامنیتی‌شدن» به فرایند طبیعی شدن اشاره دارد؛ به طوری که در آن بهره‌گیری از ابزار فوق‌العاده برای پرداختن به موضوعات کنار گذاشته می‌شود (Cebeci, 2007: 55). در این زمینه می‌توان با انجام اقدامات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مسئله جزایر سه‌گانه را غیرامنیتی کرد. در این خصوص برای مثال تأسیس دانشگاه آزاد و پیام‌نور ابوموسی اقدام مناسبی به شمار می‌رود. همچنین می‌توان رشته‌های تحصیلی این دانشگاه را در مقاطع تحصیلی مختلف توسعه داد و همچنین از طریق احداث خوابگاه دانشجویی، دانشجویان متولد استان‌های جنوبی را تشویق به تحصیل در این دانشگاه‌ها کرد. همچنین می‌توان به تدریج با فراهم کردن زیرساخت و امکانات، تا جایی که

زمینه برای ورود شرکت‌های هواپیمایی و کشتیرانی بین‌المللی در منطقه فراهم شود؛

- تأسیس کارخانه یا کارگاه‌ها و انتقال نیروی انسانی از استان‌های کم‌درآمد به این مراکز؛
- تأسیس بیمارستان و صدور گواهی تولد و شناسنامه با ذکر محل تولد برای ایرانیان. این گزینه، یک تدبیر آینده‌پژوهانه است و با احتمال اینکه اگر در آینده اختلاف دو کشور ابعاد بین‌المللی وسیع‌تری پیدا کند و کار به فراندم کشیده شود، ارزشمند است.

نتیجه

با ورود واژه حاکمیت به درون ادبیات سیاسی کشورها، همه حکومت‌ها خود را موظف به حفظ حاکمیت در سراسر قلمرو خود کرده‌اند. پس از آنکه این اصل به دنبال پیمان وستفالی (۱۶۴۸) و انقلاب فرانسه (۱۷۸۹) در میان کشورهای اروپایی نهادینه شد، کشورهای غیراروپایی به‌ویژه در آفریقا، آسیا و خاورمیانه پس از دوره جنگ جهانی اول و به‌ویژه جنگ جهانی دوم، توانستند حاکمیت خود را بار دیگر بازیابند. از جمله کشورهای خاورمیانه‌ای که پس از جنگ جهانی دوم تلاش کرده‌اند اصل حاکمیت در دولت آن‌ها به زیر سؤال نرود، ایران بوده است. یکی از مناطقی که ایران تلاش دارد همواره بر حاکمیت خود بر آن‌ها تأکید کند، جزایر سه‌گانه است. هرچند تاریخ، اسناد و نقشه‌های تاریخی ثابت می‌کند این جزایر سه‌گانه همواره متعلق به ایران بوده‌اند، با وجود این، امارات متحده عربی از هر فرصتی استفاده کرده است تا ادعاهای خود درباره این جزایر را تکرار کند. همه این تلاش‌ها از سوی امارات در حالی صورت می‌گیرد که تفاهم‌نامه سال ۱۹۷۱ به صورت تلویحی حاکمیت ایران بر جزیره ابوموسی را پذیرفته است.

در سه دهه اخیر، ایران همواره سعی کرده است از طریق دیپلماسی و تأکید بر اسناد تاریخی و به‌ویژه تفاهم‌نامه ۱۹۷۱، در مجامع بین‌المللی از حاکمیت

براین اساس می‌توان راهکارهایی را مبتنی بر نظریه رشد درون‌زا برای ارتقای سطح توسعه در جزایر سه‌گانه ارائه داد. راهکارهای پیشنهادی بدین ترتیب است:

- تأسیس شرکت‌های کامپیوتری، صنعتی، الکترونیک و مخابراتی؛
- تأسیس مؤسسه تحقیقاتی مربوط به آبزیان و جانوران و گیاهان دریایی (باتوجه به تنوع جانوری دریایی جزیره از جمله لاک‌پشت سبز دریایی، مارماهی، شاه‌میگو، کوسه و ماهیان رنگارنگ).
- تشویق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در شرکت‌های تازه تأسیس (سرمایه‌گذاری از سوی کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس تأثیرات مثبت‌تری از لحاظ سیاسی خواهد داشت)؛
- ارتباط مستقیم میان واحدهای دانشگاهی جزیره با شرکت‌های صنعتی تازه تأسیس (برای نمونه ارتباط میان فارغ‌التحصیلان رشته کامپیوتر دانشگاه آزاد با بخش صنعتی در تحقیق و توسعه)؛
- اعطای یارانه به بخش‌های صنعتی تازه تأسیس شده دانش‌بنیان در جزیره؛
- در نظر گرفتن معافیت‌های مالیاتی برای شرکت‌های فعال در جزیره؛
- بهره‌گیری از انتقال فناوری به جزایر سه‌گانه (همان‌گونه که در بخش چارچوب نظری ذکر شد)؛
- ترویج توریسم: می‌توان با ساخت هتل و توسعه سواحل این جزایر، آن‌ها را به مکانی جذاب و مفرح برای گردشگران خارجی به‌ویژه اروپایی، چینی و روسی تبدیل کرد؛
- ساخت فرودگاه و بندر دریایی: برای ترویج توریسم و نیز رفت‌وآمد آسان گردشگران باید برای دسترسی به جزایر، از طریق ساخت فرودگاه، بندر، پل‌های دریایی و هوایی ایجاد کرد تا مسافران بتوانند به راحتی وارد این جزایر شوند. برای پیشبرد این هدف نیاز است

می‌شود با تأسیس دانشگاه و شرکت‌های تجاری و صنعتی، حضور سیاسی ایران در این جزایر بیش از پیش تثبیت شود. در پایان می‌توان چنین برداشت کرد که با غیرامنیتی کردن جزایر می‌توان از تهدید انگاشته شدن حضور ایران در این جزایر توسط همسایگان ایران در حوزه خلیج فارس به ویژه امارات متحده عربی جلوگیری کرد و در ادامه می‌توان با پیگیری سیاست‌های توسعه‌محور، حضور سیاسی و اقتصادی ایران در این مناطق را افزایش داد که این امر به نوبه خود می‌تواند حاکمیت ایران بر این جزایر را تحکیم بخشد.

ایران بر این جزایر دفاع کند. در این مقاله تلاش شده است ضمن پذیرفتن این سیاست، بر راهکارهای عملی نیز توجه شود.

راهکارهای عملی ذکر شده، براساس نظریات امنیتی بری بوزان و نظریات توسعه درون‌محور پیشنهاد شده‌اند. براساس این نظریات، ابتدا بر غیرامنیتی شدن جزایر سه‌گانه تأکید می‌شود؛ اما این امر به معنای نادیده گرفتن الزامات دفاعی در این جزایر نیست، بلکه بر پایه این رویکرد تلاش می‌شود تا موضوع جزایر سه‌گانه از حوزه امنیتی وارد حوزه سیاسی شود. همچنین براساس نظریه توسعه درون‌محور، پیشنهاد

منابع

- آقاحسینی، علیرضا؛ حسین مهدیان؛ حمیدرضا بیات (۱۳۹۴). تحلیل سازه‌انگاره ادعاهای امارات متحده عربی در مورد جزایر سه‌گانه ایرانی، فصلنامه ژئوپولیتیک. دوره ۱۱. شماره ۲. صفحات ۸۷-۶۰.
- http://journal.iag.ir/article_55829.html?lang
- اشرفی، مرتضی (۱۳۹۳). جزایر سه‌گانه ایرانی، درگاه پژوهش.
- http://pajoohe.ir_a-45659.asp
- امیری‌بری، فاطمه (۱۳۹۲). بررسی مسئله جزایر سه‌گانه در دوره پهلوی با نگاهی به عملکرد دولت و مجلس (۱۳۵۰-۱۳۳۲)، فصلنامه علمی اسناد بهارستان. شماره دوم. تابستان. صفحات ۸۳-۶۵.
- <http://ensani.ir/fa/article/332081>
- انوشه، شهرزاد (۱۳۹۰). اثر مخارج تحقیق و توسعه بر رشد اقتصادی به تفکیک بخش‌های سرمایه‌گذار (مطالعه موردی کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی (OIC)، فصلنامه اقتصاد کاربردی. سال دوم. شماره هفتم. زمستان. صفحات ۷۸-۵۹.
- <https://www.sid.ir/paper/202066/fa>
- بوزان، بری (۱۳۸۶). چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت، ترجمه علیرضا طیب، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بوزان، بری (۱۳۷۹). آشنایی با مکتب کپنهاگ در حوزه مطالعات امنیتی، گفت‌وگوی علمی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال سوم. شماره سوم. پاییز. شماره مسلسل ۹.
- <http://ensani.ir/fa/article/119711>
- پوستینیچی، زهره (۱۳۸۷). گذار از کمربند شکننده: بازسازی امنیت همیارانه در خلیج فارس، فصلنامه ژئوپولیتیک. دوره ۴. شماره ۱۱. ۱۵۰-۱۳۰.
- <http://Sid.ir/paper/116145/fa>
- جالینوسی، احمد؛ براری آرائی (۱۳۸۶). جزایر سه‌گانه (ابوموسی، تنب بزرگ و کوچک) بخش‌هایی جدانشدنی از ایران، اطلاعات سیاسی اقتصادی. شماره ۲۴۴-۲۴۳. صفحات ۶۱-۴۸.
- <https://elmnet.ir/article/129855-64332>
- جعفری‌ولدانی، جعفر (۱۳۸۹). ژئوپولیتیک مرزهای امارات عربی متحده، اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال بیست و چهارم. فروردین و اردیبهشت. شماره ۲۷۲-۲۷۱. صفحات ۸۱-۷۰.
- <http://ensani.ir/fa/article/89801>

جلالی، محمود؛ حجت ایزدی (۱۳۹۱). دلایل تاریخی و حقوقی حاکمیت ایران بر جزایر تنب کوچک، تنب بزرگ و ابوموسی، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز. دوره چهارم. شماره اول. بهار و تابستان. صفحات ۷۱-۳۱.

<https://elmnet.ir/Article/973136-52176>

حجت‌زاده، علیرضا (۱۳۸۰). وضعیت حقوقی جزایر سه‌گانه خلیج فارس از دیدگاه حقوق بین‌الملل دریاهای، مجله تخصصی دانشگاه علوم اسلامی رضوی. صفحات ۷۷-۵۷.

<http://ensani.ir/fa/article/188984>

حکمت‌نیا، حسن (۱۳۸۶). ژئوپولیتیک جزایر سه‌گانه، اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۲۴۴-۲۴۳، صفحات ۶۹-۶۲. مجتهدزاده، پیروز؛ زهرا احمدی‌پور (۱۳۹۱). تبیین ادعاهای امارات متحده عربی نسبت به جزایر سه‌گانه ایرانی از سال ۱۹۹۲ میلادی، فصلنامه ژئوپولیتیک. سال هشتم. شماره اول. بهار. صفحات ۸۱-۴۲.

<http://ensani.ir/fa/article/188984>

موسوی جهرمی، یگانه (۱۳۸۹). توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی، تهران: دانشگاه پیام نور. میرحیدر، دره؛ سهراب عسگری (۱۳۸۳). ژئوپولیتیک قلمروهای دریایی ایران در خلیج فارس با تأکید بر لزوم فلات قاره و منطقه انحصاری اقتصادی ایران و کشورهای عراق، کویت و امارات متحده عربی، پژوهش‌های جغرافیایی. دوره ۳۶. شماره ۵۰. صفحات ۱۷۶-۱۶۱.

<http://ensani.ir/file/download/article/20101030083647>

میرحیدر، دره؛ محمدرئوف حیدری‌فر (۱۳۸۵). تحول مفهوم کشور در عصر جهانی‌شدن، فصلنامه ژئوپولیتیک. سال ۲. شماره ۲. صفحات ۲۶-۱.

http://journal.iag.ir/article_57516_27f1d8e0ee6c34b1692f984139466580.pdf?lang=en

نجفی‌فیروززجایی، عباس (۱۳۸۷). روند سیاسی شکل‌گیری دعاوی امارات متحده عربی در قبال جزایر سه‌گانه، راهبرد، شماره چهل و هفتم. بهار. صفحات ۱۵۴-۱۳۹.

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/282012>

نوری، وحید (۱۳۸۹). اهمیت ژئوپولیتیکی جزیره‌های سه‌گانه و تنگه هرمز، اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال بیست و چهارم. شماره ۲۷۴-۲۷۳. خرداد و تیر. صفحات ۹۳-۸۶.

<http://ensani.ir/file/download/article/20120329111720-2110-5.pdf>

وینسنت، اندرو (۱۳۹۱). نظریه‌های دولت، ترجمه حسین بشیریه، تهران: نشر نی. هیرمیداس باوند، داوود (۱۳۷۷). مبانی تاریخی، سیاسی و حقوقی حاکمیت ایران بر جزایر تنب و ابوموسی، تهران: گنج دانش.

References

- Aghahosseini, Alireza; Mahdian, Hossain & Bayat, Hamedreza (2015). Structural Analysis of UAE Claims on the Three Iranian Islands, *Jeopolitics Quarterly*, Volume: 11, No: 2, 60-87, (in Persian)
- http://journal.iag.ir/article_55829.html?lang
- Al Roken, Mohamed Abdullah (2001). Dimensions of the UAE- Iran Dispute over Three Island. In Al Abed, Ibrahim; Hellyer, Peter (Ed.). *United Arab Emirates: a new perspective*. London: Trident Press.
- Atalayar, September 8 (2022). "Riyadh hosts the 153rd GCC Foreign Ministers' Summit", <https://atalayar.com/en/content/riyadh-hosts-153rd-gcc-foreign-ministers-summit>
- Brookings, March 1 (2002). "The Persian Gulf: Understanding the American Oil Strategy", CIA (2019). <https://www.brookings.edu/articles/the-persian-gulf-understanding-the-american-oil-strategy/> <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ir.html>

- Cordesman, Anthony H. (2003). Saudi Arabia Enters the Twenty-first Century: The Political, Foreign Policy, Economic and Energy Dimensions, Volume 2, New York: Greenwood Publishing Group.
- Cortright, Joseph (2001). "New Growth Theory, Technology and Learning: A Practitioners Guide", Reviews of Economic Development Literature and Practice, No.4, 1-35.
- <http://rw-ventures.com/wp-content/uploads/2017/01/Surdna-Final-Paper-Combined-112111.pdf>
- Dang, Giang; Sui Pheng, Low (2015). Infrastructure Investments in Developing Economies: The Case of Vietnam, Springer.
- Gardner, Hall (2016). Averting Global War: Regional Challenges, Overextension, and Options for American Strategy, New York: Springer.
- Krasner, Stephen D (1999). Sovereignty, New Jersey: Princeton University Press.
- Liu, Grace (2019). "Abu Musa Island: The "Beating Heart" of Iran in the Persian Gulf", Arms Control Wonk <https://www.armscontrolwonk.com/archive/1207948/abu-musa-island-the-beating-heart-of-iran-in-the-persian-gulf/>
- Mirheydar, Dorreh, Asgari, Sohrab (2005). "Geopolitics of Iranian Maritime Territories in the Persian Gulf with Emphasis on Necessity of Continental Shelf and Economic Monopoly of Iran and Iraq, Kuwait and UAE", Geographical Researches, Vol. 36, No. 50, 161-176. (In Persian)
- <http://ensani.ir/file/download/article/20101030083647>
- Poustinchi, Zohrah (2008). Transition from Shatter Belt: Remaking of the Cooperative Security in the Persian Gulf, Jeopolitics Quarterly, Volume: 4, No: 11, 130-150 (in Persian)
- <http://sid.ir/paper/116145/fa>
- Sadjadpour, Karim (2011). "The Battle of Dubai: The United Arab Emirates and The U.S.- Iran Cold War", Carnegie Endowment for International Peace.
- https://carnegieendowment.org/files/dubai_iran.pdf
- TRT World, 1 January (2019). "Is Iran's macho posturing on disputed Abu Musa island aimed at the UAE?", www.trtworld.com/middle-east/is-iran-s-macho-posturing-on-disputed-abu-musa-island-aimed-at-the-uae-22996. <http://aftabnews.ir/vdcdsx0fjyt0k56.2a2y.html>.